

M. Tayyib Okiç ve Hadis İlmindeki Yeri,

Behlul Kanaqi (Doktora Tezi), Bursa 2008, 335 sayfa

Hız. Peygamber döneminden itibaren günümüze kadar süregelen hadis ilmi, İslâm tarihi boyunca en önemli ve değerli ilimler arasında yerini almıştır. İslâm'ın ikinci kaynağı kabul edilen hadisler, âlimlerin azami gayretleri sonucu muhafaza edilmiş, bu uğurda hadis ilmi gelişerek bu günkü haline gelmiştir. Hadis ilminin dolayısıyla hadislerin, mevcudiyetini koruması bu gayretlerin neticesidir.

Bununla beraber Hız. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinin yazıya geçirilmiş halini ifade eden hadisler tarih boyunca çeşitli tartışmaların konusu olmuş bu bağlamda farklı görüşleri benimseyen gruplar ortaya çıkmıştır. Mezkûr gruplardan kimisi hadislerin güvenilir olmadığını söyleyerek sadece Kur'an'a, teşrii misyonunu yüklerken kimisi hadislerin de vahiy mesabesinde olduğunu savunmuştur. Diğer bir takım görüşler de bu iki ucun arasında bazı nüanslarla yerini almıştır. Yakın tarihte ise birinci ve ikinci dünya savaşının oluşturduğu yıkımlar sonucu birçok ilim gibi hadis ilmi de sekteye uğramış, sonrasında dünyaya virüs gibi yayılan modernizm akımıyla mevcut olan düzen/gelenek sorgulanmaya başlamıştır.

Güç dengelerinin değiştiği bir ortamda Müslümanların kendi kültürlerini korumaya çabalarırken aynı zamanda bilimsel çalışma yapmaları çok beklenebilecek bir durum olmamıştır. Ancak yine de bu yönde bazı adımlar atılmaya çalışıldığının işaretleri mevcuttur. Bu işaretleri verenlerin Boşnak entelektüellerinin olduğu söylenebilir. Onlar ilim hayatını canlandırmaya ve Bonakların dinî, kültürel, edebî ve bilimsel bilincini canlı tutarak kendi ahlâkî değerlerinden bir şey kaybetmeden çağa uygun hale getirmeye çalışmışlardır. Her ne kadar ilk yayımlanan dergi olan 'Behar' Bosna'da oluşan siyasi durumdan, Müslümanların farklı siyasi tercihlerinden bağımsız bi yol takip etmeye çalışılmışsa da, Dünyanın çeşitli yerlerinde olduğu gibi Balkanlar'da da muhtelif din ve dünya görüşünü savunan, üç grubun oluşmasını sağlamıştır. Bu gruplardan her biri Balkan halkının bilinçlenmesini, dinî ve dünyevî yaşantılarının düzene sokulmasını gaye edinmişlerdir. Böylece Avusturya-Macaristan'ın Bosna'yı ilhakının akabinde Bosna'da sünnete karşı duruşları açısından Seküler modernistler, dinî modernistler ve gelenekçiler şeklinde adlandırabileceğimiz gruplar, görüşlerini farklı dergilerde temellendirerek halka ulaştırmayı hedeflemişlerdir. Bu gruplardan seküler modernistler, Boşnakların İslâm ve ahlâk değerlerini koruyarak Avrupa medeniyetini benimsemelerini, yeni zamana göre

Boşnak halkını kültürel anlamda ilerletmeyi amaçlıyordu. Dinî modernistler veya reformcular ise geleneği orta seviyede tutmak ne tam gelenekçi ne tam modernizm taraftarı olmak istiyorlardı. Söz gelimi mezkûr gruptan sayılabilecek olan Čaušević, Okiç'in ifadesine göre hangi kaynaktan alınrsa alınsın gelecekle ilgili haber veren tüm hadisleri inkâr etmektedir.

Ali Rıza Karabeg (1873-1944), Ali Rıza Prohić (1867-1942), Sejfullah Proho (1859-1933), İbrahim Mehagić (1867-1942) ve Tuzla'daki Hikmet Gazetesi'nin grubu ile Saraybosna'daki Hidaje (Hidaye) Gazetesi'nin grubunu gelenekçi olarak gören Zuhdija Hasanovic, Tayyib Okiç'i de bu sınıfa dâhil etmektedir. Zuhdija Hasanovic, sünnete büyük önem vererek hadisler hakkında tavize yer vermediğini düşündüğü Okiç için "...çoğunu "Gajret"te (1903-1941) yayımladığı makaleler ve genel olarak onun yazıp çizdikleri din modernistlerinin düşüncelerine hizmet etmesine rağmen, sünnetin öneminden taviz vermeyen biri olarak konuştuğu için (Okiç'i) bunlardan (gelenekçilerden) saydık"¹ şeklinde konuşmuştur. Gelenekçilerin tutumunu karakterize eden en önemli görüşleri; dinin -Kur'an ve sünnetin/hadis-in hayatın tamamını kapsayan bir olgu olarak durması ve asıl olması gerekenin, dinin normlarını zamana göre değil de zamanın getirdiği yeniliklerin dine göre uyarlanması şeklindedir. Bu bağlamda kendi zamanının zor şartlarına rağmen Hadis ilmine hizmet etmek için elinden gelen gayreti gösteren önemli âlimlerden birisi de yakın devirde yaşamış olan Muhammed Tayyib Okiç'tir.

Söz gelimi M. Tayyib Okiç'in hayatını ve hadisçiliğini konu alan Behlul Kanaqı'ya ait doktora çalışması; bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın amacı ve önemine dair bilgi verilmiş, çalışmada nasıl bir yöntem izlendiği ifade edilmiştir. Önsözde yer alan teşekkür yazısı ve çalışmanın kaynakları göz önüne alındığında, yazarın birçok kapıyı çalarak mezkûr çalışmayı yürütmek ve ortaya koymak için gösterdiği gayret aşikâr olacaktır. Mezkûr çalışmanın ilk bölümünde Balkanların Tayyib Okiç zamanına kadarki durumu, nasıl İslâmlaştığı ve hadis öğreniminin Balkanlar'daki serüveni hakkında geniş bilgi verilmiştir. O coğrafyadaki ilk Müslüman topluluklardan bahsedilerek İslâm'ın yayılış serüveni ile ilgili malumat verilmiştir. Sonra ise konu ile bağlantılı olarak hadisin öğretildiği kurumlardan bahsedilmiş, bu kurumların Osmanlı dönemindeki mahiyeti ve buldukları yerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Osmanlı'nın Balkan topraklarından çekilmeye başlaması ile oluşturulan yeni şart ve ortamlar, ister istemez hadis öğretimini de etkilemiştir. Ayrıca 20. Yüzyılda Balkanlar'ın karşılaştığı siyasi ve sosyopolitik olaylardan bahsedilerek, bu gelişmelerin genelde İslâm eğitimi özelde de hadis eğitiminin üzerinde nasıl etki ettiği üzerinde durulmuştur. Tayyib Okiç'in hayatının birçok yönüyle incelendiği ikinci bölüm, Türkiye öncesi ve Türkiye

¹ Hasanović, Zuhdija, *Rad H. Mehmed Handzica na Polju Hadiskih Znanosti s'Osvrtom na Djelu Izhar al-Bahağa bi Šarh Sunan İbni Maga*, el-Kalem, Sarajevo, 2004, s. 230, 231, 235 ve "Odnos Prema Sunnetu Znanstvenika sa Bosanskohercegovačkih Prostora", Pristupi Sunetu, Sarajevo, 2005, s. 311.

sonrası olarak ikiye ayrılmış, Okiç'in ahlâkı, insanlarla ilişkileri, ilmi gelişimi ve ilme olan düşkünlüğü gibi konulardan bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölüm Okiç'in öğrencileri ve ailesiyle yapılan röportajla genişletilerek renklendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise esas tezin konusunu teşkil eden Okiç'in hadisçiliği üzerinde ayrıntısıyla durulmuştur.

Balkanlar, İslâmiyet'le Osmanlılardan önce tanışmış, Okiç de bu düşünceyi 'İslâm'ın Osmanlı'nın Avrupa'ya geçişinden birkaç asır önce Müslümanlığın Güney Doğu Avrupa'ya sulhen nüfuz ettiği muhakkaktır' sözleriyle teyit etmiştir. Nitekim Balkanların siyasi, ekonomik ve sosyo-politik durumu İslâm'ın kabul görmesine zemin hazırlamıştır. Nitekim Thomas Arnold, Arnavutluk'ta tek bir Hristiyan mektebinin bile mevcut olmadığını, bizzat papazların cahil olup bazılarının İtalya'ya eğitim için gönderilmiş olsalar da oradaki rahata alışıp geri dönmek istemediklerini, Rahiplerin ilerinde son derece ihmalkâr ve hatta ahlâksız bir takım davranışlarını meşrulaştırmaya çalıştıklarını aktarmıştır.² Bununla beraber kiliselerin resmî inancı dışındaki düşünce ve akımlara tahammülsüzlüğü de, söz konusu akımların Osmanlı'nın desteğini arkasına alan İslâm'ı seçmelerine sebebiyet veren amillerdendir. Söz gelimi kiliselerin baskı ve yanlış tutumlarından bunalan halk çeşitli dervişler eliyle kurulan tekkelerde rahat bir nefes almıştır. Yazara göre Balkanlar'da İslâm'ın yayılmasını ve hadis öğreniminin faal olarak başlayarak devam etmesini sağlayan kurum tekkelerdir. Mezkûr kurumlar köy halklarının ilmi ve ahlâkî gelişim göstermesine büyük hizmet etmiştir. Bu mekânlar sadece dervişlerin ibadet ve zikir için toplandıkları yer değil eğitim kurumu görevini de üstlenmişlerdir. Daha sonrasında da medreseler çeşitli ilimleri öğretirken, tekkeler daha çok manevi ve ahlâkî değerler üzerine kişileri eğitmiştir. Bununla beraber camilerde de hadis ilmi verilmiş ayrıca çeşitli yerlere medreseye ek olarak daru'l-hadisler de açılmıştır. Ne var ki Balkanlar'dan Osmanlı'nın çekilmesiyle birlikte oluşan yeni siyasi şartlar sonucu medreselerin çoğu kapatılmış, yıkılmış ya da el konulmuştur. Dolayısıyla hadis ilimleri kesintiye uğramıştır.

Birinci Dünya Savaşının etkilediği sonraki dönemde ise hadis alanında ciddi bir çalışmadan bahsetmek zordur. Sınırlı düzeyde kalan çalışmalara Mehmed Handzic'in (1906-1944) 'Hadis ve Tefsir İlmine Giriş' ve M. Tayyib Okiç'in (1902-1977) 'İslâmska Tradicija' adlı çalışmaları örnek olarak gösterilebilir.

Bosna Hersek diğer Balkan ülkelerine göre daha çok Müslüman nüfusa sahiptir. Osmanlı'dan sonra Avusturya-Macaristan idaresine geçtiği kısa dönem Bosna'yı derinden etkilemiştir. Nitekim kendisini yüzyıllarca yaşadığı alışılmış kültürel ortamdan birden uyum sağlamak zorunda kaldığı Avrupa medeniyetinin kucağında bulmuştur. Bu durum Bosna'nın tüm hayat alanlarında derin ve silinmez bir iz bırakmıştır. Bununla beraber mevcut geleneğin sorgulanmasına zemin hazırlayan bu esintiden hadis ilmi de etkilenmiş ve sünnete

² Arnold, Thomas W., *İntişar-ı İslâm Tarihi*, (çev. Hasan Gündüzler), 2. b. Akçağ yay., Ankara, 1982., s. 191.

karşı duruşları açısından gelenekçiler, dinî modernistler ve seküler modernistler şeklinde üç grubun zuhur ettiği söylenebilir. Tayyib Okiç böyle bir ortamda gençlik çağlarını geçirmiştir.

Tayyip Okiç'in; Tayyibe, Rabia ve Muhammed Hazim isimli üç çocuğu daha olan babası Mehmed Tefvik Efendi, tefsir ve İslâm hukuku alanında mütehassis bir âlimdir. Okiç'in babası İlahiyat tahsilini İstanbulda yapmıştır. Ayrıca ilm-i kıratta da uzman olan Mehmed Tefvik Efendi, Bosna'da yirmi iki sene 'şeyhu'l-kurra' olarak görev almış ve yirmi iki sene de Bosna-Hersek Meşihat-ı İslâmiyye azâlığı ile reisu'l-ulemâ muavinliği vazifelerinde bulunmuştur. Okiç'in ilmî duruşu gelişmesinde babasının büyük etkisi olmuştur. Zira Okiç'in dedesi de muallimliğinin yanı sıra Sinan Bey Camii'nde elli sene imâmetlik ve hatiplik yapmıştır. Esasen bu vazifeyi Okiç ailesinin 14 ferdi "eben an ceddin" ifâ ettiği rivayet oluna gelmiştir.

Muhammed Tayyib Okiç, Bosna Hersek'in Tuzla Sancağına bağlı Graçanica Kasabası'nda 1 Aralık 1902 tarihinde doğmuş; ilk, orta ve yüksek eğitimini Saraybosna'da bitirmiştir. Saraybosna'da yeni kurulan modern bir ilâhiyat Koleji olan Okruzna Medresesinden mezun olmuş bunun ardından Şeriat Kadınları Okulunu bitirmiştir. Bunların yanı sıra Hırvaistan'n başkenti Zagreb'te Zagreb Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Latin Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. Aynı dönemde Zagreb Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne devam etmiş ancak hukuk diplomasını nakil yaptığı Sırbistan'ın başkenti olan Belgrad'daki Hukuk Fakültesi'nden almıştır. Sonraki yıllarda Sorbonne Edebiyat Fakültesi Lisans diplomasının da sahibi olmuştur. Yüksek lisans çalışmalarını ise Paris'te yapmıştır. Fransa'da kaldığı dönemde aynı zamanda Şark Dilleri Okulu, Arab ve Türk Dili ve Edebiyatı ve Fars Dili ve Edebiyatı diplomalarını da almıştır. Okiç, Tunus'ta ez-Zeytuniye Üniversitesi ile Arap Dil ve Edebiyatı Yüksek Okul'unda bir sömestre kadar bulunmuştur. Lisansüstü eğitim için Paris'e giden Okiç'in oradaki hocaları sadece Fransa'nın en büyük müsteşrikleri değil, aynı zamanda dünyaca tanınmış ilim adamlarıdır. Hocaları arasında Maurice Gaudefroy, el-Buhârî'nin 'el-Camiu's-Sahih'ini Fransızca'ya tercüme eden William Marçais, Louis Massignon, Jean Deny gibi isimler vardı. 1945 yılından sonra Türkiye'ye yerleşmiş ve vefatına kadar burada yaşamını sürdürmeye devam etmiştir.

Türkiye'de son yüksek din eğitim kurumu olan İslâm enstitüsünün 1936 yılında lağv edilmesinden sonra dinî eğitim alanında ciddi bir boşluk oluşmuştur. 21 Kasım 1949 tarihinde Ankara üniversitesine bağlı olan İlahiyat Fakültesi kuruluncaya kadar bu durum devam etmiştir. Uzun bir aradan sonra böyle bir kurumun temsilciliğinin kime verileceği ve bu kişinin yükleneceği misyonun önemi aşikârdır. Mezûr kurumun temsilciliğinde ve başkanlığında M. Tayyib Okiç'in olması, onun aslında ne kadar zor ve önemli bir sorumluluğu göğüslediğini göstermektedir. Çünkü bundan sonra Din Yüksek Öğrenim kurumları onun şekillendirdiği çizgi üzerinde devam edecek ve onun ilmî birikimlerini nesilden nesile intikal ettirecektir. 1949-1950 eğitim öğretim yılında

Ankara üniversitesi bünyesinde açılan İlahiyat bölümündeki o dönemin ifade- siyle 'dogmatik bilimler kürsüsüne' M. Tayyib Okiç başkan olarak tayin edilmiştir. Ramazan Ayvalılı'nın verdiği bilgiye göre Fakültenin ilk açıldığı yıllarda sosyoloji ve felsefe grubu derslere ağırlık veriliyorken daha sonra Tayyib Okiç'in devamlı ısrarları sonucu Hadis, Tefsir ve Fıkıh dersleri ön plana çıkarılmıştır. 1969 yılına kadar Ankara'da kalmış olan Okiç, ilişkisi kesilerek Konya İslâm Enstitüsüne tayin edilmiştir. Daha sonra buradan da uzaklaştırılarak Erzurum İlahiyat Fakültesine tayin edilmiştir. Hayata dair gerek savaş gerek sürgün gerekse gurbet olsun pek çok zorluğu göğüslemiş ancak ilim macerasından asla vazgeçmemiştir.

Söz gelimi Belgrad'dan Almanya'ya sürgün edilmiş, sekiz ay boyunca savaş bölgesinde bombaların altında kaldıktan sonra nihayet Türkiye'ye gelebilmiştir. Ne var ki İstanbul'a geldikten sonra beş sene boyunca çok zor şartlar altında kalmış özellikle ilk iki senesi sefalet içinde geçmiştir. Bununla beraber Yugoslavya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yeni rejim Tayyib Okiç'in Yugoslavya vatandaşlığını iptal ettirmiş dolayısıyla hayatı boyunca oraya gidememiştir. Bunun sonucunda artık oraya dönemeyeceği için ailesiyle ancak onların Türkiye'ye gelmesi durumunda buluşabilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'den de emekli olamayacağı ve işe başladığı zaman vasıfsız biri gibi başlayacağı için vatandaşlık almamıştır. İlk etapta iş bulma konusunda zorluk yaşamış sonrasında çeşitli yerlerde çalışmaya başlamış, bu çalışma hayatında Osmanlı vesikalarını deşifre ve istinsah ettiği bir kesit de olmuştur. Zaman zaman aleyhine çalışan ve ona düşmanlık besleyen kişiler de olmuştur. Özellikle Ankara üniversitesinde bulunduğu zamanlarda muhtelif suçlamalara merci olmuş, bu ithamların bir kısmı gazete sayfalarında da yer almıştır. Üniversite Kurulu ile Okiç arasında geçen yazışmalara göre, Okiç'e baskı uygulamaya çalışan öğretim görevlilerinden biri Prof. Dr. Ziya Egemen'dir. Okiç'in yazdığı cevaptan anlaşılacağına göre bu kişi tarafından hudut dışı edilmekle dahi tehdit edilmiştir. Daha sonraları da psikolojik baskılara maruz kalan Okiç, özellikle 1968 yılında gelişen olayla yıpranmıştır. Örneğin bir hanım talebenin başörtüsü yüzünden okuldan atılmasını protesto eden öğrencileri kışkırttığı zannıyla Okiç'in sözleşmesi okul kurulu tarafından yenilenmemiştir. Daha sonraları ise Atatürk düşmanlığı ile suçlanmış ve Türkiye'den gönderilmek istenmiştir. Tespit edildiği kadarıyla Okiç'in Öğretim kurumlarında çalışmasına en fazla karşı çıkan kişinin Bahriye Üçok olduğu sonucuna varılmıştır. Bahriye Üçok'un düşmanlıkları Okiç'i o denli uğraştırmıştır ki bir mütalaa yazmak durumunda kalmış ve mütevazı bir ortaokul tarih öğretmenliğinden, birden Üniversitede ilahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Kürsüsü'ne asistan olarak geçişini hayret hatta ibret edilecek bir şey olduğunu, böyle bir şeye cüret etmesinin bile haddini bilmezlikten ileri geldiğini ifade etmiştir. Birtaraftan ders vermeye çalışan Okiç, diğer taraftan kendisini rahat bırakmayan, haksız yere suçlayan ve profesörlük hayatını sonlandırmak isteyenlerle de uğraşmak zorunda kalmıştır. Ne var ki Okiç Konya'ya geçtiği zaman orada da bir rahat nefes alamamış-

tır. Erzurum'da da ders vermesine engel olmak isteyenler çıkmış ancak bu konuda muvaffak olamayıp Okiç'in Erzurum Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak devam etmesini engelleyememişlerdir.

Yazara göre Okiç'in maruz kaldığı bu suçlamalara sebep teşkil eden en etkili amil, kendisinin öğrenciler tarafından çok sevilmesini ve çalışkanlığının getirdiği üstün başarıyı hazmedemeyen kişilerin kıskançlığıdır. Nitekim Okiç Boşnak'tır, Balkan bölgesini iyi tanımakla birlikte Slav dillerini, Osmanlıca ve Arapçayı çok iyi bilmektedir, yapmış olduğu ilmi seyahatler sonucu hem Avrupa hem de Arap kültürüne hâkim olması hasebiyle, o dönemde birçok kişinin sahip olmadığı birikime sahipti. Ayrıca laikliğin beşiği sayılan Fransa'da okuduğu için Fransızca'yı da çok iyi bilmekteydi. Türkiye'ye geldikten 5 sene sonra İlahiyat Fakültesi'ne çağrılıp Dogmatik İlimler Kürsüsü'ne hemen başkan seçilmiştir. Anlaşmalı çalıştığı için maaşı diğer hocalardan daha yüksek olmuştur. Dönemin batıdaki müsteşrikleriyle irtibatını sürdürmeye devam etmiş bu da ilmî sahadaki kültürüne olumlu katkı sağlamıştır. Arşiv malzemelelerini yani neyi nerede bulabileceğini bir araştırmacı olarak çok iyi bilmekteydi. Bunların yanında öğrenciler tarafından sevilen bir hoca olduğu ve öğrencilerin her sorunuyla da ilgilendiği bilinmektedir. Bahsedilen öğrencilerin gerçekleştirdiği protestoda Okiç'in dekan olması için tezahüratların yapılması fakülte yönetiminin tepkisini çekmiştir.

Ona karşı gösterilen düşmanlığın diğer bir sebebi ise bazı kişilerin beklentisini boşa çıkartması olarak gösterilebilir. Zira dönemin Türkiye'sinde Tayyib Okiç'in Fransa'ya dolayısıyla 'laik' bir sistemin içinde senelerce kaldığı için o sistemi benimsemiş olduğunu düşünen kişiler, onun aslında kendi ideolojilerini desteklemediğini anlayınca çeşitli suçlamalarda bulunmuşlardır. Sözgelimi öğrencilerin çıkardığı olaylı bir protesto gösterisini Tayyib Okiç'in çıkardığını ileri sürmüşlerdir. Hâlbuki onun böyle bir olayla hiçbir ilgisi olmamıştır. Okiç'in sadece kız öğrencilerin başörtülerine dokunulmasına karşı bir tutum sergilediği bilinmektedir.

Tayyib Okiç ilime son derece önem vermiş ve onu her şeyin önünde tutmuştur. Söz gelimi niçin evlenmediğini soran birisine, 'her gece saat dörde beşe kadar çalışan bir adamı kimse istemez' demiştir. Yurt dışındaki hocaları ve arkadaşlarıyla hiç irtibatını kesmemiş onlarla ilmi konularda mektuplaşmaya devam etmiştir. Ayrıca kütüphanesi konusunda da hiçbir masraftan kaçınmadığı için zengin bir kitaplığa sahip olduğu söylenebilir. Zira Okiç, yurtdışındaki birçok kütüphaneye üyeydi ve onlarla irtibata geçerek bu sahadaki gelişmelerin nabzını iyi tutabiliyordu. Bugün gerek Türkiye'de gerekse Balkanlar'da M. Tayyib Okiç'in İslâmî ilimlere dair çalışmaları ve görüşleri, öğrencileri tarafından temsil edilerek aktarılmakta ve günümüzdeki araştırmacılara ışık tutmaya devam etmektedir. Tayyib Okiç'in öğrencileri arasında kendisinin de övgüyle bahsettiği Talat Koçyiğit, İsmail Cerrahoğlu, Süleyman Ateş ve Mehmet Sait Hatiboğlu da vardır.

Bununla beraber Tayyib Okiç, ahlâken son derece müşfik ve nazik birisi

olarak tanınmıştır. Öğrencileri tarafından ‘tam bir Müslümandı’ şeklinde vassıflandırılmıştır. Ahlâkın en güzel unsurlarından biri olan cömertlik, Okiç’in şahsında fazlasıyla tecelli etmektedir. Birçok öğrencisinin ihtiyaçlarını gözeterek yardımcı olmuş ilmî desteğin yanında maddî desteği de esirgememiştir. Sürekli özlem duyduğu ailesine karşı da son derece düşünceli davranmış kendisinin yanında kalmaya gelen küçük yeğeni için bir odayı çocuk odası gibi hazırlamıştır. Ayrıca annesinin ağır hastalığı sebebiyle ona havası iyi gelecek bir mevkide ev inşa ettirmiştir.

Tayyib Okiç Erzurum’da öğretim görevlisi iken 1977 yılının Şubat ayında sömestr tatili için Ankara’ya dönmek istemiştir. Zira Okiç, Ankara’daki evini kapatmayıp tatillerde orayı kullanmıştır. Ankara’ya uçak bileti almak isteyen Okiç, havanın karlı olması başka bir ihtimale göre de Türk Hava Yolları çalışanlarının grevde olması sebebiyle uçuşlar iptal edilmiştir. Okiç de otobüsle dönmeye karar vermiş ancak zaten rahatsız olan Okiç hava şartları sebebiyle daha çok rahatsızlanıp hastalığı ağırlaşmıştır. Tayyib Okiç, 9 Mart 1977 tarihinde Çarşamba günü saat 22:20’de Ankara’da vefat etmiştir. Cenaze namazı Ankara’da 11 Mart Cuma günü Maltepe Camiin’de Diyanet İşleri Başkanı Süleman Ateş tarafından kılınmıştır. Naaşı Saraybosna’ya götürülmüş orada da cenaze namazı kılınmış, naaşı da Bare mezarlığına defnedilmiştir. Öğrencileri ve diğer sevenleri Okiç’i son yolculuğuna uğurlarken yalnız bırakmamışlardır, oluşan tablo Okiç’in ne kadar sevildiğini gösteren bir işaret olmuştur.

Öte yandan Tayyib Okiç’in hadis alanına dair görüşlerini ‘*Tefsir ve Hadis Usulü’nün Bazı Meseleleri*’, ‘*Bazı Hadis Meselesi Üzerinde Tetkikler*’ ve ‘*İslâmska Tradicija*’ adlı eserlerinde görebiliyoruz. Hadislerin kaynağı meselesinde farklı görüşler ortaya atılmış kimileri hadislerin de vahiy ürünü olduğunu söylerken kimileri sadece Kur’an’ın vahiy ürünü olduğunu ileri sürmüştür. Tayyib Okiç’in görüşlerine bakıldığında, sadece Kutsi Hadisleri diğer hadislerden ayırarak onların vahiy ürünü olduğundan bahsetmiş şeklinde bir kanaate varılsa da “Hz. Peygamber emir ve nehiy hususunda vahye tabi olduğundan (yani: Ben ancak bana vahyolunana tabii) dolayı, onun emir ve nehiyelerine itaat, Allah’ın emir ve nehiyelerine de itaat sayılır”³ şeklindeki sözü emir ve nehiyelerin dışında kalan hadislerin vahiy kaynaklı olmadığını düşündüğünü dolaylı olarak ortaya koyar. Okiç’in bu sözünden yola çıkarak “sünnetin kısmen vahiy kaynaklı olduğu” görüşünü savunduğu söylenebilir.

Diğer bir tartışılan konu ise sünnetin dindeki yeridir. Okiç, ‘*Bazı Hadis Meselesi Üzerinde Tetkikler*’ adlı eserinde bu konuyla ilgili “Kur’an-ı Kerim’de sarahaten zikri geçmeyen bazı meselelerin halli için hadis başlıca kaynak teşkil eder (mesela vakıf meselesi). Fakat biraz evvel denildiği gibi bu nevi hadisler daima Kur’an-ı Kerim’in ruhuna uygundur. Bu itibarla İslâm dininin ikinci kaynağını teşkil eden hadisin lüzumu ve ehemmiyeti âşikardır”⁴ demektedir.

³ Okiç, Muhammed Tayyib, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, AÜİF yay., XXVII, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1959, s. 3.

⁴ Okiç, *Bazı Hadis Meseleleri*, s. 4.

Okiç, sünnetin dindeki otoritesini kabul ederek sünneti delil olarak kabul eden âlimlerin grubunda yer almaktadır. Öte yandan O'nun, 'daima Kur'an-ı Kerim'in ruhuna uygunluğu' ifadesi Okiç'in hadislerin sıhhati konusundaki titizliğini göstermektedir.

Ayrıca Okiç, hadislerin yazılması meselesiyle ilgili ilk zamanlar hicri ikinci yüzyıla kadar birkaç sahabenin ufak tefek parçaları hariç hadislerin yazılmadığını ısrarla savunsa da sonrasında bu görüşünü yumuşatmıştır. Çalışmada Okiç'in hadis usulüyle ilgili görüşlerine ayrıntısıyla yer verilmiş, takip edilen sıralama klasik literatüre de uygunluk arz etmiştir. Nitekim Tayyib Okiç'in de klasik hadis usulünden keskin çizgilerle ayrılan bir görüşü yoktur. Her ne kadar geleneksel bir çizgi takip etmiş olsa da belli konularda fikirlerini çekinmeden yansıtmıştır.

Biyografi niteliğindeki bu çalışma yakın döneme ışık tutması açısından gerçekten değerlidir. Bu çalışmayla hedeflenen amaç, genel olarak Okiç'in sosyal ve ilmî hayatı hakkında, özeldense Okiç'in Bosna'da edindiği ilmî birikimi Türkiye'ye taşıyan birisi olarak Türkiye'de İslâmî İlimler sahasındaki etkisi ve hadis alanındaki belli görüş ve yaklaşımları hakkında bir kanaate sahip olmak, şeklinde özetlenebilir. Çalışmaya bir bütün olarak baktığımızda, araştırma genelden özele giden bir yöntemle yapılmıştır. Bunun yanında kullanılan diğer yöntemler ise, tasvirî yaklaşım ve analoji/kıyastır. Özellikle birinci ve ikinci bölümlerde verilen bilgilerden hareketle belli çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır. Bir diğer ifadeyle, vakıadan hareketle bir konu hakkında belli bir fikre ulaşmaya çalışılmıştır. Örneğin Okiç'in tahsil hayatı araştırılarak, Balkanlarda genelde din, özeldense hadis eğitimi ve Okiç'in aldığı eğitim konusunda bir fikir verilme çalışılmıştır.

Tezde göze çarpmayacak ufak tefek yazım hataları ve devrik cümleler vardır. Ancak esas eleştirilebilecek nokta metin içinde zaten bahsedilen anıların aynı zamanda ropörtajlarla tekrar edilmesidir. Zira aynı şeylerin tekrar zikredilmesi ekstra bir bilgi vermekten ziyade sadece hacmi arttırmıştır. Bunların dışında tüm akademi camiasına örneklik teşkil eden birinin hayatı muhtelif yönleriyle ortaya koyulmaya çalışılmış, verilen ayrıntılı bilgilerden ne kadar emek sarf edildiği ortaya konulmuştur. Ayrıca ekler kısmında verilen belge, arşiv ve fotoğraflar çalışmaya zenginlik kaymakta ve verilen bilgileri orijinal kaynağıyla teyit edebilme imkânını okuyucuya sunmuştur. Okuyucunun birçok anlamda istifade edebileceği müfid bir çalışma olmuştur.

**Ümmügülsüm YEŞİL, Arş. Gör., (glsmysl1893@gmail.com),
Manisa Celâl Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis, MANİSA**